

'HUYGENS EN DE HOFDAMES VAN DE STADHOUDER'.

Enkele opmerkingen bij een tentoonstelling in het Huygensmuseum Hofwijck.

'Constantijn Huygens had niets van een hoveling', aldus Johan Huizinga. Die opmerking kan ons nu bevreedden, want uit recent onderzoek blijkt juist dat Huygens qua mentaliteit, levensstijl en aspiraties bijzonder veel weg had van een hoveling. In de negentiende eeuw benadrukte men de 'oud-Hollandse' en orthodox-gereformeerde kanten van Huygens' persoon en werk. Maar Huygens was een gecompliceerde persoonlijkheid, die werd geconfronteerd met zeer uiteenlopende omstandigheden. Tot nog toe heeft niemand dan ook gewaagd een samenhangend beeld van zijn persoon en leefwereld te schetsen.

De laatste tijd krijgen wij echter enig zicht op Huygens' hovelingschap en op het leven in adellijke kringen in de Republiek in het algemeen. Een tipje van de sluier wordt opgelicht in een kleine tentoonstelling op Huygens' onlangs gerestaureerde buitenhuis Hofwijck, waar zeventien portretten van adellijke dames uit het zeventiende-eeuwse Den Haag worden gepresenteerd. Deze zijn aangevuld met portretten van stadhouder Frederik Hendrik en zijn gemalin Amalia van Solms, en van stadhouder Willem III (een portret van diens echtgenote Mary Stuart is helaas wegens restauratie afwezig). Al deze stukken maakten deel uit van de collectie van Maurits Lodewijk van Nassau-Beverweerd, de oudste zoon van een bastaardzoon van prins Maurits. In vitrines ziet men voorts enkele Huygensiana en andere voorwerpen die dienen als illustratie bij de levenssfeer van de afgebeelde personen. Daaronder bevindt zich een voor Nederland uniek manuscript van een 'ballet' of 'air de cour', bestaande uit een reeks verzen, waarvan enkele strofen door Huygens op muziek zijn gezet. De expositie wordt begeleid door een aardige brochure.

De geëxposeerde portretten bezitten een voor Nederlandse begrippen ongekende allure. Helaas is de documentatie bijzonder lacuneus. De helft van de afgebeelde personen is nog niet geïdentificeerd. Wel is duidelijk dat een drietal

door Gerrit van Honthorst gesigneerde en gedateerde portretten stamt uit de jaren 1649-1651. Deze werden aangevuld met tien stukken uit de jaren 1650-1651, drie uit de jaren 1665-1670 en nog eens vijf uit de jaren 1690-1700. Op Hofwijck worden de portretten nu gepresenteerd onder de titel 'De galerij der schoonheden. Huygens en de hofdames van de stadhouder'. Het is echter de vraag of dit een verantwoord motto is. Het merendeel van de portretten stamt immers uit een tijdvak waarin er in Holland geen stadhouder functioneerde. Het hofleven rond Amalia van Solms, de weduwe van Frederik Hendrik en haar schoondochter Mary Stuart, weduwe van Willem II, stelde in de jaren na de dood van Willem II in 1650 niet veel meer voor. Dat geldt ook voor de omgeving van Elisabeth Stuart, 'de winterkoningin', sinds 1632 weduwe van Frederik van de Paltz, en haar dochters.

Of alle geportretteerde dames tot de kring rond Oranje behoorden, is allerm minst duidelijk. Juist in de stadhouderloze decennia na 1650 traden andere personen en families in het Haagse leven naar voren. Het is goed mogelijk dat wij onderscheid moeten maken tussen enerzijds de kring rond Oranje, en anderzijds die rond de geslachten Van Brederode en Van Wassenaer-Obdam. Deze laatste twee families vormden in deze jaren in menig opzicht 'concurrerende' circuits. De Van Brederodes en de Van Wassenaers behoorden binnen de Republiek tot de weinige geslachten die als hoogadellijk kunnen worden beschouwd. Beide families stonden niet bekend om hun Oranjegezindheid. Johan Wolfert van Brederode, voorzitter van de Hollandse ridderschap met de titel van 'Eerste Edele' (een titel die doorgaans aan Oranje werd toegekend) en na 1650 veldmaarschalk, voerde een grote staat. Hij stemde in met de Acte van Seclusie, waarbij Oranje werd uitgesloten van het Hollandse stadhouderschap. Zijn echtgenote en dochters noemden zichzelf graag 'comtesse de Hollande-Brederode', een verwijzing naar de gepretendeerde afstamming van de Hollandse graven. Vooral rond de door Johan Wolferts dochters Amalia Margaretha en Anna Trajectina opgerichte 'Ordre de l' Union de la Joye' vormde zich een netwerk van adellijke en niet-adellijke dames en heren – ook raadpensionaris Johan de Witt behoorde ertoe – waarvan

enkele leden, naar het lijkt, de kern uitmaakten van de in de reeks geportretteerde dames.

Over Huygens' positie en contacten binnen deze milieus, als ook over de omgangsvormen die men er cultiveerde, valt eveneens het nodige op te helderen. Huygens werd enerzijds geprotégeerd door de Oranjes, maar hij trachtte ook banden met aanzienlijke adellijke geslachten als de Van Wassenaers en de Van Brederodes te cultiveren. Met de Van Brederodes meende hij zelfs verwant te zijn, zoals men in zijn autobiografie kan lezen. Het wegvallen van de Oranje-stadhouder na 1650 – dus juist in de periode waarin het merendeel van de geëxposeerde portretten tot stand kwam – dwong hem om te zien naar alternatieve beschermheren. Zijn contacten met de Hollandse adel leverde hem echter, tot zijn grote frustratie, weinig concreets op.

Over het algemeen lijkt het er op dat Huygens beter overweg kon met de dames dan met de heren. Zijn vaardigheden op het gebied van de dichtkunst, de muziek, de soms scabreuze grappenmakerij en het vervaardigen van 'geneesmiddelen' en parfumerieën kwamen hem hierbij goed van pas. Ook met aanzienlijke dames die bekend stonden om hun losse zeden, meed Huygens het contact allerminst.

Dit punt verdient serieuze aandacht, omdat het licht werpt op de specifieke kleur van de cultuur en de omgangsvormen in de 'betere kringen' van die tijd, waarin 'deftigheid' en verfijning niet zelden op eigenaardige wijze waren vermengd met een losse seksuele moraal en pikante galanterieën. In het artikel van R.R.A. van Gruting, elders in dit nummer, kan men hierover het één en ander lezen.

De op zichzelf aardige tentoonstelling, die alleen al vanwege het gerestaureerde Hofwijck een bezoek waard is, lijkt te berusten op een aantal dubieuze veronderstellingen. Dat valt echter niet zozeer te wijten aan de samenstellers, als wel aan de stand van onze kennis.

H. Wassenaar

Huygensmuseum Hofwijck, Westeinde 2a, Voorburg, tentoonstelling 'De galerij der schoonheden. Huygens en de hofdames van de stadhouder', 25 mei t/m 18 augustus 1996.

Openingstijden: woensdag, donderdag, zaterdag en zondag 14.00-17.00 uur.